



UPPSALA
UNIVERSITET

Rektors promemoria 051215

Granskningen av professor Eva Lundgrens vetenskapliga produktion med avseende på misstankar om ohederlighet i forskningen

I högskolelagens 1 kap, 3a § fastslås följande: ”I högskolornas verksamhet skall vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas.” Universitetets rektor har ett övergripande ansvar för universitetets verksamhet.

Det finns en grundläggande norm för allt vetenskapligt arbete. Det måste finnas en fri, offentlig, kritisk granskning av allt som hävdas med vetenskapliga anspråk. Den normen omfattar alla vetenskapsområden och det finns ingen skillnad i forskningstradition eller i filosofisk utgångspunkt. Inget aldrig så angeläget samhällsproblem kan ge dispens från den normen. Professor emeritus Stefan Björklund har sammanfattat detta i termen ”Disputation”. (En författning för disputationen, Acta Universitatis Upsaliensis 1996). Varje forskare har inte bara rätt utan också skyldighet att inom sitt kompetensområde delta i ”Disputationen”. Det gäller ofta mer än ens eget kompetensområde och det finns inte någon ”god ton” som säger att man skall avstå från att ”lägga sig i” vad kolleger inom andra ämnen håller på med.

Rektor skall självklart, i sin roll som myndighetschef, avhålla sig från att delta i ”Disputationen” eller ta ställning i enskilda frågor som gäller forskningens kvalitet. Däremot har rektor ett ansvar för att övervaka att arbetsförhållandena inom ett universitet är sådana att vetenskapens grundläggande norm respekteras. En enskild forskare eller grupp av forskare bör inte placeras eller placera sig (positionera sig) isolerad från det ständigt pågående kritiska samtalet.

Den 15 maj och den 22 maj framfördes i svensk television två program benämnda ”Könskriget”. Där utmålades Eva Lundgren och hennes forskning som en betydelsefull inspirationskälla för politiker, beslutsfattare och de som arbetar med kvinnor som utsatts för våld av män.

Under tiden närmast efter visningen av programmen återgav media en stark reaktion mot programmen och deras innehåll. Media förmedlade en rad korta kommentarer om programmen. Med andra ord fanns det mycket lite om ens någon saklig debatt om de frågeställningar som programmen naturligt reste.

När reaktionerna mot TV-programmen pågått en tid planerade universitetsledningen vid Uppsala universitet en offentlig debatt om Eva Lundgrens forskning eftersom den kraftigt ifrågasatts. Prorektor Lena Marcusson kontaktade den 28 maj på rektors uppdrag professor Bo Rothstein per e-post för att be honom delta i en vetenskaplig, offentlig diskussion kring Eva Lundgrens forskning, sedan dåvarande vicerektor Leif Lewin tidigare ställt frågor om deltagandet till Rothstein. Prorektor angav som skäl för debatten att "En öppen diskussion och en seriös granskning av forskning är vårt viktiga bidrag till upplysning och framsteg". Rothstein svarade att han ansåg att universitetet borde överlämna åt Vetenskapsrådets expertråd för frågor om oredlighet i forskningen att utreda Eva Lundgrens verksamhet. Han tyckte att tanken på en debatt var helt fel och undrade: "Vad gör Uppsala universitet om någon av era forskare träder fram och säger att hon eller han har belegg för att förintelsen inte ägt rum? Anordnar en debatt?" Prorektor svarade då att parallellen med förintelsen inte håller, eftersom detta kan likställas med hets mot folkgrupp och alltså är brottsligt och fortsatte: "Men, hypotetiskt, om det framförs orimliga, men inte straffbara, påståenden av en forskare i ett TV-program, vad anser du borde vara universitetets första steg?" Frågan ställdes för att konfrontera Rothstein med problematiken kring oklara uppgifter som framförs i media.

Många forskare kontaktades om att delta i den planerade debatten men kunde eller ville inte ställa upp. Det visade sig inte vara möjligt att anordna debatten vid denna tidpunkt.

Den 3 juni publicerade Bo Rothstein tillsammans med universitetslektor Anne-Marie Morhed en artikel på DN Debatt, där de krävde att Lundgrens forskning skulle granskas och framförde allvarliga anklagelser om framförallt brist på belegg för påståenden i forskningen.

Uppsala universitet hade under tiden mottagit en mängd synpunkter från en engagerad allmänhet och från bekymrade vetenskapare ute i landet och även vid vårt eget universitet. Andra forskare hade tagit till orda i debattartiklar.

Det har antytts i media att rektor och prorektor i den aktuella situationen hamnade i tidsknipa och beslutsångest. I själva verket genomfördes en noggrann analys och beslutet att uppmana fakultetsdekanus att inleda en förberedande undersökning av anklagelserna om ohederlighet i Eva Lundgrens forskning fattades av rektor efter ingående diskussioner och enighet i hela universitetsledningen, rektor, prorektor, förvaltningschef, de tre vicerektorerna (vicerektor för humaniora och samhällsvetenskap var då Leif Lewin) samt fakultetsdekanus för utbildningsvetenskaplig fakultet (vid detta tillfälle Mats Thelander). Inför beslutet diskuterade universitetsledningen ärendet vid måndagsmötet den 6 juni och samma kväll framförde jag som rektor till Eva Lundgren per telefon att jag avsåg uppmana dekanus att inleda en förberedande undersökning. Dåvarande och nuvarande dekanus informerades om beslutet den 7 juni. Pressmeddelandet sändes ut samma dag. Det formella uppdraget till dekanus daterades torsdagen den 9 juni.

Under processen har ett stort antal kritiska påståenden gjorts om universitetets handläggning. Universitetsledningen har valt att inte kommentera dessa innan den förberedande undersökningen avslutats, av hänsyn till Eva Lundgren och granskarna.

Jag menar att det var väl motiverat, bl a med hänvisning till högskolelagen, att universitetet genom den samhällsvetenskapliga fakulteten inledde en granskning av de misstankar om ohederlighet i forskningen som riktats mot Eva Lundgren. Många, bl a Eva Lundgren, har frågat sig vari anklagelserna består. Den tydligaste delen av anklagelserna gäller fabrikation av data med ifrågasättandet av om Eva Lundgren har empiriska belägg för det hon hävdar i en del av sina arbeten. En anklagelse om ohederlighet är det värsta som kan drabba en forskare. Beslutet om en granskning grundar sig på en omtanke om Eva Lundgren som forskare, om tilltron till forskningen kring ett viktigt samhällsproblem och allmänhetens tilltro till forskningen i allmänhet och Uppsala universitet i synnerhet.

Jag vill här betona att mitt ansvar som rektor gäller granskning av frågan om ohederlighet i forskningen. Det handlar således inte om forskningens kvalitet eftersom den är ett ansvar och en uppgift för den berörda fakulteten, dvs den samhällsvetenskapliga fakulteten.

Undersökningen har skett i enlighet med det interna regelverk om utredningar av anklagelser om ohederlighet i forskningen

som finns vid Uppsala universitet. Det utformades ursprungligen 1996. Liknande regelverk finns vid andra svenska och utländska universitet. Sådana regelverk är avsedda att vara något att luta sig mot för att man i varje enskilt fall skall få en procedur som inte i allt för hög grad anpassas till de speciella omständigheterna och som därmed minskar risken att vederbörlig hänsyn inte tas till rättssäkerheten för den eller de anklagade.

Paragraf 4 i universitetets regelverk inleds med att ”Uppkommer misstanke om vetenskaplig ohederlighet, skall detta omgående och skriftligen anmälas till dekanus”. Så skedde alltså genom rektors uppdrag till dekanus att inleda en förberedande undersökning. Det första steget i en sådan granskning är att berörd fakultet, i detta fall den samhällsvetenskapliga fakulteten, genomför en förberedande undersökning. Granskningen gäller Eva Lundgrens vetenskapliga produktion, dvs hennes publicerade skrifter. Fakultetens dekanus har utsett två granskare med uppgift att studera Eva Lundgrens skrifter med avseende på om det finns skäl för misstankar om ohederlighet i forskningen. I gruppen ingår också en tjänsteman för universitetets juridiska avdelning. Dennes uppgift är att bistå granskarna med juridisk expertis. Granskarnas rapport har i en första version tillställts Eva Lundgren som har fått kommentera den och därefter har de färdigställt sin rapport.

När dekanus tagit del av granskarnas rapport skall hon/han enligt regelverket ta beslut om att undersökningen skall avslutas eller, om misstankarna om ohederlighet kvarstår, fortsätta med en fullständig utredning.

Granskningsrapporten ger enligt fakultetsdekanus (och jag ansluter mig som rektor till den bedömningen) inte underlag för att gå vidare i granskningen om ohederlighet. Jag instämmer med fakultetsdekanus' slutsats att undersökningen inte kan tolkas så att Eva Lundgrens heder kan ifrågasättas.

När det gäller frågan om ohederlighet i forskningen bör man försöka skilja på å ena sidan sådant förfarande som har att göra med brister i datahantering och svagheter i den allsidiga belysningen av en frågeställning och å andra sidan vad som kan bedömas som avsiktligt vilseledande eller som fabricering av data (uppsåt att vilseleda). Det är det senare som skall betraktas som ohederlighet.

Granskarna har framfört allvarliga invändningar av det förra slaget mot de slutsatser som dras i de arbeten som granskats.

Som granskarna påpekat, och jag har ingen annan mening, är detta inte något som universitetet som myndighet ska överpröva utan det är en uppgift för den samhällsvetenskapliga fakulteten och andra forskare vid Uppsala universitet, i Sverige och internationellt i den normala process som i etablerade forskningsområden fungerar väl, med ventilerad av forskningsresultat på välbesökta seminarier i stora forskningsmiljöer, med rapporter som sänds för granskning innan de publiceras i företrädesvis internationella tidskrifter med förgranskning av kolleger och med presentation av resultat på stora, ofta internationella konferenser.

Det är viktigt att påpeka beträffande nya forskningsområden, särskilt om de är av mång- eller tvärvetenskaplig natur så är vetenskapssamhället mera sårbart vad gäller kvalitetskontroll. Ofta utdelas forskningsmedel som är särskilt destinerade till ett nytt och angeläget område i begränsad konkurrens, de vetenskapliga tidskrifterna är inte lika etablerade och har ofta ej så krävande granskning inför publicering av uppsatser och den vetenskapliga miljön är inte lika stor eller etablerad vad gäller intern kontroll som vanligen är fallet i en under decennier etablerad disciplinär miljö. Det är synnerligen viktigt att de som verkar i ett nytt, vetenskapligt mindre etablerat område låter sig utsättas och utsätts för kritisk granskning för att området skall utvecklas väl. Så blir exempelvis internationell publicering i krävande tidskrifter extra angelägen i dessa nya områden och särskilt om forskningen rör politiskt känsliga frågor.

Det är svårt att inte också göra den reflektionen att de problem som diskuteras här kan vara kopplade till vad man i många sammanhang hör forskare hävda, nämligen att man inom forskningen idag, på grund av resursbrist, är så hårt pressad med ansökningsskrivande, undervisning och administration att det som ofta får stå tillbaka är ett engagerat deltagande i seminarier och debatten av andras forskningsresultat. En tillkommande komplikation i den nu granskade forskningen är att den representerar en annan forskningstradition, nämligen den hermeneutiska (tolknings-) forskningen i jämförelse med kritisk rationalism som beskrivs som en dominerande forskningstradition. Granskarnas rapport och Eva Lundgrens svar visar tydligt att bland samhällsvetare och humanister finns stora åsiktsskillnader om vilka kvalitetskrav man kan ställa på hermeneutisk forskning.

En av granskarna påpekar och kritiserar att Eva Lundgrens verksamhet getts en speciell ställning under dekanus för samhällsvetenskapliga fakulteten och därmed inte utsatts för den

sedvanliga granskningen i ett högre seminarium och av kritiska kolleger på en "normal" institution. Även universitetsledningen klandras för detta. Det bör påpekas att denna organisatoriska lösning är provisorisk sedan 2002 efter en konflikt på Eva Lundgrens tidigare institution, den sociologiska institutionen, som hon i slutet av nittiotalet ville lämna. Dåvarande dekanus kunde trots betydande ansträngningar tyvärr inte finna en lösning för en ny institutionsplacering av Eva Lundgrens verksamhet som tillfredsställde Lundgren och hennes potentiella nya institutionskolleger. Jag är emellertid mycket medveten om det långsiktigt olyckliga i den nuvarande inplaceringen och kommer tillsammans med den samhällsvetenskapliga fakulteten och i samråd med Eva Lundgren att intensifiera ansträngningarna att finna en större, mer krävande och förhoppningsvis därmed bättre, akademisk miljö för Eva Lundgrens verksamhet.

I media har Eva Lundgren och andra anklagat universitetsledningen för att "lägga locket på" och inte tillåta forskaren Eva Lundgren att meddela sig med allmänheten. Det är ett grundlöst påstående. Forskare har som alla andra medborgare en grundlagsfäst yttrandefrihet som bara kan inskränkas med stöd av lag. Universitetet skall värna forskarens frihet att både yttra sig och publicera sina forskningsresultat. Uppsala universitet har såvitt jag vet aldrig försökt lägga band på Eva Lundgren vad gäller hennes rätt att meddela sig med allmänheten och andra forskare.

Men universitetet har också en skyldighet att se till att forskningens legitimitet och trovärdighet bevaras. När frågetecken uppstår kring hederligheten i forskningen, kan en universitetsledning inte förhålla sig passiv. Både interna regelverk och Vetenskapsrådets riktlinjer är uttryck för den insikten och Uppsala universitet har tagit sitt ansvar i enlighet med högskolelagen.

Vad avser den allvarliga kritiken mot vissa kvalitetsaspekter i forskningen uppmanar jag forskarna i samhällsvetenskaplig fakultet och andra forskare att i fortsättningen mera aktivt än tidigare delta i diskussionen kring forskningsresultat som Eva Lundgren presenterar. På samma sätt uppmanar jag Eva Lundgren att fortsätta diskutera sin forskning. Granskarnas ifrågasättande av vissa av Eva Lundgrens slutsatser och hennes försvar tyder på en allvarlig brist på dialog i vetenskapssamhället kring den aktuella forskningen. Uppsala universitet och dess samhällsvetenskapliga fakultet kommer att fortsätta ansträngningarna att inom Uppsala universitet stimulera

Eva Lundgren att ingå i och ge henne tillgång till en större vetenskaplig miljö än den egna forskargruppen.

Uppsala den 15 december 2005
Bo Sundqvist, Rektor Uppsala universitet